

До 175-річчя
Національного
педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 11

Соціальна робота
Соціальна педагогіка

ВИПУСК 9

Черненко М.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	53
Кабанець О.С. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	60
Пилипчук Я.В. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА У СФЕРІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ.....	67
Гарашенко Р.А., Мовчанюк Н.А. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	73

II. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Олексюк Н.С. ЗАКОНОДАВЧЕ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	80
Костюшко Г.О. ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	87
Мельник Р.Р. ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ ЯК ПРОБЛЕМА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	94
Холоденко О.В. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	101
Сидорук І.І. ПОБУДОВА МОДЕЛІ ФАХІВЦЯ – МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА-ПРЕВЕНТОЛОГА.....	109
Гарасимів Ю.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ УМОВНО ЗАСУДЖЕНОГО НЕПОВНОЛІТНЬОГО.....	118

Холоденко О.В.
НПУ імені М.П. Драгоманова

УДК 37.013.42:37.046.16

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація

У статті висвітлюються наукові аспекти процесу соціальної адаптації, її детермінованість та взаємозв'язок рівнів соціальної адаптації як результат комплексного процесу.

Ключові слова: соціальна адаптація, рівні соціальної адаптації, детермінованість соціальної адаптації, адаптивна діяльність.

Аннотация

В статье раскрываются научные аспекты процесса социальной адаптации, её детерминация и взаимосвязь уровней социальной адаптации как результат комплексного процесса.

Ключевые слова: социальная адаптация, уровни социальной адаптации, детерминированность социальной адаптации, адаптивная деятельность.

Annotation

The article highlights the scientific aspects of social adaptation, and its relationship determinational levels of social adaptation as a result of a complex process.

Keywords: social adaptation, the level of social adaptation, determination of social adaptation, adaptive activity.

Теоретико-методологічні аспекти соціальної адаптації належать до актуальних напрямків комплексу наук про людину та її діяльність. Зазначені аспекти соціальної адаптації закладені у працях Г.Тарда як психологічного механізму навіювання, Е.Фрома як феномену конформізму, у працях Е.Еріксона як ідентифікації особистості, як імітації у З.Фрейда та як впливу умов соціального середовища та системи зовнішньої адаптивної регуляції поведінки особистості у працях німецького дослідника А.Буземана.

Для нашого дослідження важливим є розгляд поняття "соціальна адаптація" ученими різних галузей науки. Соціальна адаптація як особлива діяльність людини, що обумовлена змінами соціальної дійсності, є однією з найбільш актуальних проблем у сучасній філософській, соціологічній, педагогічній та психологічній науках. Проте детальне розкриття змісту та сутнісних характеристик поняття "соціальна адаптація" в сучасному соціокультурному середовищі, особливо в галузі педагогіки, лише розпочато.

Тому метою написання статті стало висвітлення деяких аспектів процесу соціальної адаптації, її детермінованість та взаємозв'язок рівнів соціальної адаптації як результат комплексного соціально-педагогічного процесу.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати про часткове висвітлення аспектів проблеми соціальної адаптації особистості у працях філософів - Н.Андреєнкової, С.Батеніної, Л.Буєвої, Я. Гілінського, С. Дмитрієвої, П. Лебедєва, В. Москаленка та ін. У зазначених працях осмислено розуміння особистості як соціокультурного феномену, в якому формуються неповторні соціокультурні характеристики як конкретного соціуму, так і людства в цілому в процесі особистісної соціальної адаптації та соціалізації в цілому.

У філософському дослідженні з питання формування світоглядних установок особи підліткового віку В.Цвіркун зазначає, що соціальна адаптація та соціалізація індивіда можлива лише у формі освоєння і присвоєння різноманітних явищ соціокультурного порядку, виробленого протягом віків світу людських предметів, сутностей і відповідних їм почуттів [11].

Також цікавим, на нашу думку, є філософський погляд О. Харченко у розумінні пріоритетності процесу особистісної ідентифікації як одного з аспектів соціальної адаптації та соціальної стратифікації на основі співвідношення особистісного та соціального [10].

У філософському дослідженні Ю.Гана [2] проблеми соціальної адаптації особистості визначається як комплексний процес перебудови матеріально-практичної діяльності і зміни структури індивідуальної чи суспільної свідомості, системи ціннісних орієнтацій та настанов суб'єкта у відповідності до умов середовища. Досягнення необхідного адаптаційного ефекту до умов конкретного соціального середовища є передумовою переростання переважно адаптивної за своєю направленістю діяльності у діяльність перетворюючу, направлену на зміни соціального середовища у відповідності з цілями та потребами суб'єкта.

Таким чином соціальна адаптація розглядається у філософії як об'єктивне та суб'єктивне включення особистості у нове соціальне середовище, яке відображає у своїх основних характеристиках суть історично визнаного типу культури і являє собою систему сумісної діяльності індивідів. Тому суть процесу соціальної адаптації полягає у включенні особистості у сумісну діяльність, у свідомому або стихійному засвоєнні індивідом соціокультурного змісту та умов цієї діяльності.

Тобто філософські концепції соціальної адаптації трактуються насамперед як інтеграція індивіду у соціальну діяльність, яка супроводжується змінами у його свідомості, системи ціннісних орієнтацій та настанов суб'єкта.

У психологічних дослідженнях Б.Ананьєва, Г. Андреєвої, Б. Бобневої, Л.Божович, Л. Виготського, О.Леонтьєва та ін., робиться акцент на суб'єктивні фактори та психологічні чинники процесу соціальної адаптації.

Психолог В.Розов стверджує, що соціальна адаптація – це процес

специфічної адаптивної діяльності, зумовлений змінами соціальної дійсності та направлений на оптимізацію взаємодії людей та оточуючого середовища у відповідь на появу в ньому новизни. Структура цієї діяльності включає в себе оцінку характеру та значимості змін, а також здійснення на цій основі необхідної корекції поведінки особистості та перетворення оточуючого середовища [8].

У психологічних дослідженнях І.Бойко [1] та Т.Снегірьової [9] в основу процесу соціальної адаптації покладені особливості особистісної саморегуляції. Модель стосунків людини з соціальним середовищем та власним "Я" виходить із концепції особистості як суб'єкту власного розвитку, здатного відповідати за свою поведінку на основі прийняття соціальних норм.

Науковці Н.Абдюкова, О.Лютак, Л.Тодорів, зазначають, що особистісна ідентифікація та самосвідомість забезпечують готовність молоді людини до майбутнього, до визначення реальних життєвих цілей, планів, перспектив як умови її успішної соціальної адаптації.

Для нас важливим є висвітлення соціальної адаптації у педагогічній літературі, де зазначений процес визначається як соціальне пристосування, процес або результат процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини у задоволенні власних потреб, створення умов для її здорового, щасливого життя у суспільстві. Для успішного процесу соціальної адаптації важливу роль відіграє вихованість людини, її самостійність, відповідальність, належність до певної соціальної групи.

У педагогічній літературі науковці Р. Гурова, А. Мудрик, Л.Середюк, І.Шоробура, соціальну адаптацію розглядають як засвоєння особистістю соціальних норм та цінностей, а також узгодження поведінки особистості з очікуваннями оточуючих людей, підкреслюють роль адаптивної діяльності в процесі виховання та соціалізації особистості.

Так, відповідно до позиції Р.Гурової [3], соціальна адаптація є процесом пристосування особистості до нових умов соціального середовища на основі засвоєння особистістю соціальних норм та цінностей суспільства. За думкою педагога, успішність соціальної адаптації залежить від моральних якостей особистості, соціального досвіду, кількості та якості соціальних ролей, які раніше виконувала особистість, рівнем її усвідомлення нової соціальної позиції та соціального очікування власної діяльності, рівнем знань про свої права та обов'язки, і, нарешті, від деяких індивідуальних характеристик особистості та ін.

У дисертаційному дослідженні педагога І.Ящук [13] зазначається, що етап соціальної адаптації у формуванні життєвої компетентності особистості відбувається у процесі засвоєння нею діючих у суспільстві норм і правил поведінки та оволодіння відповідними формами і засобами діяльності.

Соціологи М.Лукашевич, А. Харчев, Г.Медведев, Б.Рубин, 103

Ю. Колесніков вбачають у соціальній адаптації процес засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства в цілому та мікросередовища, до якого вона належить.

У соціологічному дослідженні Н. Єрмоленко [4] розглядає соціальну адаптацію як процес поступового переведення суспільних норм і ідеалів в особисті установки і цінності.

Аспекти соціальної адаптації молоді в сучасних умовах трансформації українського суспільства обґрунтовані у дисертаційному дослідженні С. Щудло [12]. Соціальний механізм адаптації молоді розглядається як система зовнішніх та внутрішніх регуляторів поведінки суб'єкта в процесі соціальної адаптації. Ядром соціального механізму адаптації молоді до сучасних соціально-економічних умов є ціннісно-нормативні регулятори, які визначають ставлення до суспільних змін, вибір стратегії адаптації, формування мережі соціальних зв'язків тощо.

Отже, з точки зору соціологічних досліджень, соціальна адаптація – це процес активного пристосування індивіда до змін середовища за допомогою різноманітних соціальних засобів. Соціальна адаптація представляє собою елемент діяльності, функцією якої є засвоєння умов середовища, рішення типових проблем, що повторюються, шляхом використання прийнятих способів соціальної поведінки дії.

Таким чином, у різних суспільних науках соціальна адаптація передусім розглядається як процес специфічної адаптивної діяльності людини, яка зумовлена змінами соціальної реальності, а механізм адаптивної діяльності кожна з наук визначає відповідно предмету свого дослідження: філософія з точки зору перебудови матеріально-практичної діяльності та змін у свідомості; психологія з точки зору особистісних оцінних характеристик, що є проявом психічної діяльності людини; соціологія – за допомогою різноманітних соціальних засобів; педагогіка з точки зору гармонійних потреб особистості, на основі особистісної сформованості і вихованості.

Аналіз теоретичних засад висвітлення проблеми соціальної адаптації вимагають від нас розглянути проблему у декількох площинах, насамперед: детермінованість соціальної адаптації і взаємозв'язок рівнів фізичного, психічного та соціального розвитку особистості для процесу соціальної адаптації як результат комплексного соціально-педагогічного процесу.

Принцип адаптації був сформульований вперше в біології, де він і залишається одним з центральних і дозволяє розкрити механізм еволюції в живій природі як адаптацію біологічної системи (організму, популяції, виду) до змінних умов природного середовища з метою виживання. Подальший розвиток поняття адаптації пов'язано з проникненням у суспільні і технічні науки. На загальнонауковому рівні властивість адаптивності виступає як здатність будь-якої системи приводити себе у відповідність до умов оточуючого середовища.

Біологічна адаптація, як найнижчий з рівнів адаптації людини, демонструє спорідненість людини з живою природою, частиною якої вона є. Підкреслимо, що в житті людини досить часто приходиться ураховувати біологічні можливості людини, рахуватись з фізичною витривалістю, з реакцією людини на певні умови зовнішнього середовища. Активна біологічна діяльність – необхідна умова існування людини як частини органічного світу.

Незважаючи на те, що біологічна адаптація людини відображає спільну з усіма живими організмами її біологічну організацію, зазначений процес є відображенням специфічно біологічного в людині, що має соціальну сутність.

Згідно з поглядами О.Леонтьєва, саме на основі біологічної адаптації відбувається становлення сприймань та емоцій особистості, тобто запускаються психологічні процеси, реалізуючи вищі рівні діяльності, взаємодіючи з соціальними механізмами, зокрема виховними. Проте, це не абсолютизує роль біологічного та психічного у соціальній адаптації. Як зазначає М.Лукашевич "...біологічна адаптація людини, підпорядковуючись біологічним законам ...є специфічним біологічним, оскільки визначена соціальними умовами". "Причини, що детермінують як біологічну, так і психічну адаптацію, мають соціально зумовлений характер – зміни соціальної дійсності" [6, С.101].

Проте питання співвідношення біологічного і соціального в людині було і залишається предметом дослідження науковців.

Англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер стверджував, що людина володіє універсальною властивістю адаптивності – особливою здатністю "вживатися", "включатися" у нові для нього умови життєдіяльності, свідомо оволодівати новими формами і способами взаємодії з зовнішнім середовищем, а також оновлювати звичні форми і способи життєдіяльності у відповідності з рефлексією інших людей. Універсальність пристосувальних властивостей людини і її діяльнісне ставлення до світу, активна життєва сутність, людини, що пристосовується, складає ту основу, яка є відтворенням в людині біологічного і соціального.

Універсальність людської адаптивності, Г.Спенсер у першу чергу пов'язує з психічними процесами, зокрема з процесами, що відбуваються у людській свідомості.

Для Людини Розумної як біологічного виду характерні певні, генетичні параметри адаптивних процесів, які вимірюються енергетичними показниками, темпами переходу адаптивних реакцій від одного рівня до іншого, інтенсивністю і силою їх взаємодії, їх об'ємом і таке ін. Серед усіх біологічних видів Людина Розумна володіє найбільш універсальною властивістю адаптивності, яка визначається не лише параметрами її фізіологічних адаптивних процесів, а й її діяльним ставленням до

світу, що є логічним з точки зору соціально-історичної обумовленості людської природи.

У адаптивному механізмі людини беруть участь не тільки біологічні процеси (акомодация, модифікація та ін.), але й біосоціальні реакції пов'язані з свідомістю. Саме адаптивні процеси, які пов'язані з свідомістю людини, є проявом психічної адаптації. Механізм психічної адаптації проявляється у таких формах поведінки людини, котрі дають можливість виявити свідомо обрану людиною тактику реалізації адаптивної поведінки. Психічна адаптація є основою формування програми дій особистості у певних умовах життєдіяльності і надає цій діяльності індивідуального емоційного забарвлення. Психічна адаптація є містком між біологічною і соціальною адаптацією, оскільки саме психічні процеси як прояв вищої нервової діяльності людини є результатом аналізу впливу зовнішніх подразників на організм людини як біологічну систему.

Процеси, що пов'язані з свідомістю, неможливі без здобуття людиною інформації про оточуючий світ. Рецептори сенсорних систем, нервові шляхи здійснюють сприйняття та передачу інформації до вищих нервових центрів, де відбувається переробка інформації та формуються відповідні процеси свідомості.

Зміни в навколишньому середовищі супроводжуються недостатністю орієнтованості людини у новизні природного чи соціального середовища, які викликані його змінами. Усунення недостатньої орієнтованості людини, тобто задоволення орієнтувальних потреб, є мотивацією психічної адаптації людини. Підкреслимо, що задоволення орієнтувальних потреб людини усвідомлений процес. Орієнтувальні потреби мають структуру, яка включає: пізнавальну потребу, яка мотивує до пізнання незрозумілих явищ та процесів; потребу в емоційних контактах, які регулюють поведінку людини відповідно до емоційних ставлень оточуючих; а також потребу змісту життя, яка супроводжується прагненням особистості співвідносити особисті цінності з суспільними та загальнолюдськими цінностями.

Саме на основі зазначених складових орієнтувальних потреб, здійснюється мотивація діяльності людини, формується її мета та програма виконання. Реалізація ж програми діяльності людини, тобто адаптивна поведінка лежить у площині соціальної взаємодії.

Таким чином, функціонування психіки є умовою свідомого засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства в цілому, і того конкретного середовища, до якого належить людина.

Зміст психологічної адаптації полягає у досягненні узгодженості, інтегрованості, злагодженості дій особистості з діяльністю інших людей. Засоби досягнення такого стану здійснюються свідомим, цілеспрямованим коригуванням цілей і засобів спільної діяльності, поведінкою особистості, сформованістю соціально-адекватних способів емоційних реакцій, а також значущих засобів спілкування, прийнятих у суспільстві.

Щодо соціального аспекту адаптації людини підкреслимо, що у дослідженні С.Щудло [12], соціальна адаптація трактується як процес і результат активного пристосування суб'єкта (індивіда чи групи) до нового соціального середовища, шляхом освоєння цінностей, норм, взірців поведінки, властивих цьому середовищу. Ми погоджуємося також з поглядом автора дослідження щодо трактування соціального механізму адаптації як системи зовнішніх регуляторів поведінки особистості в процесі соціальної адаптації, які проявляються у адаптаційній здатності соціокультурного середовища, та внутрішніх регуляторів адаптивної поведінки, які виявляються у формі адаптаційного потенціалу особистості. Під адаптаційним потенціалом дослідниця розуміє сукупність соціально-психологічних, соціальних та економічних ресурсів, якими володіє особистість, а адаптаційна здатність соціального середовища трактується нею як сукупність умов, загальних і специфічних факторів цього середовища, які визначають його об'єктивну сприятливість для включення та засвоєння суб'єктом.

Також, на наш погляд, справедливим є твердження В.Плотнікова [7] про те, що генетичні та придбані в процесі життєдіяльності адаптивні властивості у складних формах, які відповідають рівню людини як біосоціальної істоти є матеріально-сутнісною основою для адаптивних процесів у соціальних системах. Свідомість людини, за думкою науковця, є підґрунтям діяльної природи людини вираженої у праці. Саме у процесі праці відбувається кардинальна видозміна біологічних форм і виникає соціальна форма руху.

Отже, головне, що є відмінним у соціальній адаптації від біологічної - це активна участь людської свідомості і діяльності у адаптивному процесі.

В.Казначеев у роботі, присвяченій дослідженню аспектів соціальної адаптації говорить, про те, що головну роль у механізмі соціальної адаптації відіграють соціальні фактори (міжособистісні стосунки, соціальні зв'язки, спілкування та ін.). У процесі онтогенезу у людини виробляється адаптація, заснована не тільки на структурних змінах морфологічних систем, але й перш за все на перебудові соціальних стосунків між людьми. Також, на нашу думку, справедливим є погляд автора на те, що у механізмі соціальної адаптації розкривається не тільки пристосувальний, а й перетворюючий, дієвий характер адаптивного процесу. Оскільки, саме при соціальній адаптації як особливій формі діяльності, людина не тільки "адаптується" до соціального середовища, а й "адаптує" його до власних потреб [5].

Соціальний характер адаптації людини особливо яскраво виявляється у діяльності людини, направленої на освоєння соціальної дійсності.

Таким чином соціальна адаптація є завершальним, підсумковим етапом адаптації людини в цілому, який поєднує в собі у діалектико-логічному вигляді попередні рівні біологічної і психічної адаптації.

Пристосування до соціального середовища здійснюється протягом індивідуального життя. Стаючи суспільною істотою, людина формує у собі індивідуальний механізм, який реалізує властивості адаптивності й навички адаптивної діяльності в залежності від необхідності пристосування до соціальної практики людства та можливого перетворення суспільного життя відповідно вимогам часу. В процесі виховання і самовиховання людина може придбати лише основні навички взаємодії з середовищем та усвідомлює найголовніше із соціального досвіду. В конкретних ситуаціях особистість кожного разу мусить випробувати свої адаптивні здібності, виходячи з суспільних норм і власних життєвих настанов. Тому, як підкреслюється в педагогічній літературі, для успішного процесу соціальної адаптації та соціалізації в цілому важливу роль відіграють вихованість людини, її кмітливість, самостійність, відповідальність та ін.

Подальшими напрямками нашого наукового пошуку можуть бути шляхи оптимізації соціальної адаптації дітей та молоді як один з аспектів соціально-педагогічного процесу.

Література

1. *Бойко І.І.* Соціально-психологічна адаптація підлітків до нових умов навчання: Дис.канд.психол.наук. – К.: НПУ, 2002., 200с.
2. *Ган Ю.В.* Проблема социальной адаптации личности (философско-социологический аспект) Автореф. дис. канд. философских наук.: Свердловськ., 1982. С.10-11.
3. *Гурова Р.Г.* Подготовка старшеклассников к жизни. М., 1979.
4. *Ермоленко Н.А.* Некоторые вопросы содержания социальной адаптации // Молодые ученые – науке. – Ростов-на-Дону, 1974. – Вып.2. – С.18.
5. *Казначеев В.П.* Современные аспекты адаптации. – Новосибирск.: Изд-во Новосибирского гос. ун-та., 1980., – 125с.
6. *Лукашевич М.П.* Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С.89., С.101.
7. *Плотников В.И.* Соотношение социального и биологического как философская проблема: Автореф. Дис. ... д-ра филос.наук., 1980. 29с.
8. *Розор В.І.* Психологічний аналіз адаптивності в екстремальних умовах. – Автореф. дис. канд. психол. наук. / Ін-т психології. – К.: 1993 – 20 с.
9. *Снегирьова Т.В.* Методика изучения особенностей личностной саморегуляции // Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога: Сб. научн. тр. / Редкол. И.В.Дубровина (отв. ред.) и др. – М.: Изд-во АПН СССР, 1987. – С.89-98.
10. *Харченко О.В.* Соціальний статус особистості: структура, детермінанти розвитку та формування прояву: Дис.канд.філософ.наук. – К.:2001.
11. *Цвіркун В.М.* Формування світоглядних установок особи підліткового віку: Автореф. дис.канд.філософ.наук – К.: 2001., 20с.
12. *Щудло С.А.* Соціальні механізми адаптації молоді до ринкових умов (регіональний аспект): Автореф. дис.канд.соціол.наук: - Харків, 2000., 23с.
13. *Яцук І.П.* Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: Дис.канд.пед.наук. – Київ 2001., 210с.

УДК 0.51
ББК 95
Н 34

Фахове видання затверджене Президією ВАК України 2004 р., бюлетень № 8 (педагогічні науки)
(Додаток до постанови президії ВАК України від 30 червня 2004 р. № 3-05/7)

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8817 від 01.06.2004 р.

Редакційна рада:

В.П. Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік АПН України, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
А.Т. Авдієвський	почесний доктор, професор, академік АПН України
В.П. Бех	доктор філософських наук, професор
О.В. Биковська	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>секретар Редакційної ради</i>)
В. І. Бондар	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Г.І. Волинка	доктор філософських наук, професор, академік УАПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
А.П. Грищенко	доктор філософських наук, професор, академік АПН України
П.В. Дмитренко	кандидат педагогічних наук, професор
І.І. Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І. Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Л.І. Мацько	доктор філософських наук, професор, академік АПН України
О.Г. Мороз	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.С. Падалка	кандидат педагогічних наук, професор
В.М. Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В.К. Сидоренко	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
М.І. Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
М.І. Шут	доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН України

Редакційна колегія:

А.Й.Капська	доктор педагогічних наук, професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Р.Х.Вайнола	доктор педагогічних наук, професор
А.І.Годлевська	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>відповідальний секретар</i>)
Л.В.Долинська	кандидат психологічних наук, професор
М.Б.Євтух	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.Г.Карпенко	доктор педагогічних наук, професор
Н.М.Лавриченко	доктор педагогічних наук, професор
Л.І.Мішик	доктор педагогічних наук, професор
І.М.Предборська	доктор філософських наук, професор
Л.О.Савенкова	доктор педагогічних наук, професор
В.М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
С.О.Сисоєва	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України

Схвалено рішенням Вченої ради
НПУ імені М.П. Драгоманова

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць. – Випуск 9. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 174 с.

У збірнику наукових праць пропонуються результати досліджень і експериментальної роботи з питань соціального ставлення особистості; розкривається педагогічний, психологічний та соціальний аспект, які обумовлюють актуалізацію проблеми і допомагають її вирішувати на сучасному етапі розвитку суспільства та психолого-педагогічні науки.

© Автори статей, 2009
© НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009
© Редакційна рада, 2009